

В-ВЕЛИКИХ-ДНІВ

AUS-CROSSER-ZEIT

Vom k. k. Ministerium für Kultusⁿ
u. Unterricht am 6. November 1915.
Z: 32834. genehmigt.

AUS GROSSER ZEIT.
KRIEGSBÜCHER DES GESAMT-UKRAINISCHEN KULTURRATES.
I.
IM KAMPFE UM DIE FREIHEIT.

З ВЕЛИКИХ ДНІВ

ВИДАВНИЦТВО ЗАГАЛЬНО-УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬ-
ТУРНОЇ РАДИ

I.

В БОРБІ ЗА ВОЛЮ

ЛІТЕРАТУРНА ЗБІРКА

ВІДЕНЬ 1915
НАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНО-УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ РАДИ

З ДРУКАРНІ АД. ГОЛЬЦГАВЗЕНА У ВІДНІ.

З ВЕЛИКИХ ДНІВ

Засьпів.

Сьпівай, сьпівай сїдий Бояне,
Про древні времена сьпівай
І десять пальців — соколів
На струни золоті пускай
Нехай князям рокочуть славу!

Не йду з тобою я Бояне,
Хоч як манить мене твій сьпів:
Я мої руки покладу
На сьвіжі, сьвіжі наші рани
А сльози народу кроваві
У скорбну чашу я зіллю
І ними серце розпалю...
— А мисли пуцу, най летять,
Де сонце ясне не доходить,
Най тайні кривди почислять
І тайні зойки, тайні думи,
Що їх в крові розпука родить;

Най глянуть на великі болі
Народу, що так просить волі...
А воля — лиш борців витає
А прошаків... іде — й минає!...
Сюда, сюда, гадки соколи!
У серцю моім склекотіть
На живих струнах рочотіть
Най лє ся пісня о неволи,
Нехай в велику сю годину
Летить на сковану Вєраїну,
І мов архангєла трубою
До збруї скличе всіх — до бою,
Най відобєсь о неба зводи
Огненний порив до свободи!

Олександр Колєсса.

* * *

Як прекрасна царівна у казці старій
Заворожена відьмою злою,
Спить нетлінная роки в могилі сирій
І нетлінною сєє красою.

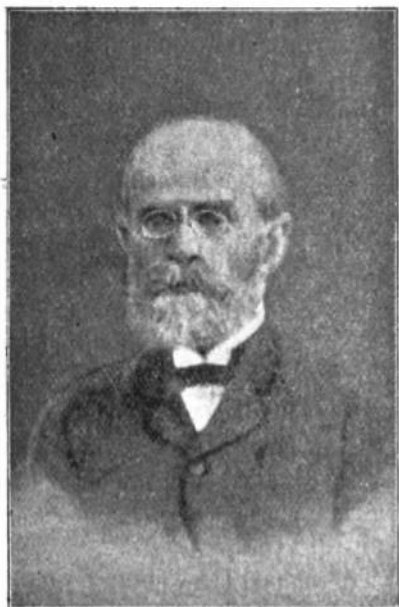
Так і ти, Україно, лежиш у труні,
І заклєта на вік і забута,
І без жалю за щось у кайдани страшні
Закула тебе мачуха люта.

Але явить ся лицар колись молодий,
Вирве з рук тебе мачухи злої
І тебе поведе він у день золотий
Як царівну для долі ясної.

Олєсь.

Михайло Павлик.

Михайло Павлик.

Між тими, яких ми в краю на непевну долю лишили, був і він — Михайло Павлик. І вже нам його, як вернемо до Львова, в живих не застати. Хіба поклонимося його гробови та скажемо: прости, що оставили тебе самотним у лиху годину! Ми тебе не забудемо ніколи!

Бо й годі забути того худощавого чоловіка, з темною бородою, з високим, виступаючим вперед чолом, все старанно вбраного, все уважливого до людей, все такого ввічливого і м'яккого, якби йому ніхто ніколи ніякої кривди не вчинив.

А тимчасом . . . ?

Погляньмо на його життя. Уроджений 1853 року в гучульській хаті, борикається з бідною, щоб скінчити гімназію; низшу в Коломиї, а висшу у Львові. Року 1875 поступив на львівський університет, як студент філософського відділу. Та не ради хліба, не щоби здобути собі становище, лиш щоб просвітити ся і других просвічати. Читає, пише, гуртує поступову молодь кругом себе. Такі люди не ступають по рожах. 1877 засуджує Павлика львівський суд на кримінал, за приналежність до тайного кружка. Бунтар, якому покищо не-

ма в краю місця. Тікає за границю, на свободну швейцарську землю. Там, у Женеві, зустрічає нашого найбільшого ученого Михайла Драгоманова і стає його найпильнішим і найвірнішим учеником, який для свого учителя зберіг до смерті щирю дяку і велику пошану. Драгоманів і Павлик — учитель і ученик — се у нас виїмково гарна поява, доказ, що і ми вміємо бути вдячними, що вміємо серцем за розум платити. Разом з Драгомановом та Подолинським працює Павлик у знаменитій часописи „Громада“, пише листи, заохочує і зачіває до визвольної праці. Визвольної — в найширшій значінню того слова, щоб чоловік став свободним на душі і тілі, щоб ані чужих пут не двигав, ані сам себе не путав. Освідомлений, образований Українець в свободній, вільній Україні — се була його мрія, се був його золотий сон. Задивлений в той чарівний образ ішов він дорогою життя, мов наврочений. Не обходило його становище, гроші, безпека на старість — нічо. Бо щож всі тії клопоти, що всі маєтки і сварби супроти такої великої мрії?

Вернувши до краю, працює дальше, щоби той сон здійснив ся. За вісімнадцять золотих місячної платні був редактором, задурно бібліотекарем, за щобудь співробітником часописи. Щоби лиш нарід просвічати і визволяти.

Хто се потрафить?

А до того треба було зносити всілякі штовханці і удари, на жаль навіть від своїх, навіть від близьких; бо люди таких фанатиків ідеї, яким був Павлик, не розуміють і не долюблюють. Не з їх породи — не зі світа сего — немов якісь сьвяті.

Коли доведеть ся нам дожити лучших часів і коли в нашій столиці збудуємо народний пантеон, то сьміло можемо поставити там статуї двох мучениківбезсеребренників: Скородинського й Павлика. Хто коли чув від них: „не маю часу, не хочу, я втомлений, кільки мені заплатите?“ Ніколи. Ті люди працювали й запрацювали ся на смерть, не дбаючи про себе. Безчисленні статі, що потонули в різних виданнях і часописах, безліч праці в упорядкованню бібліотек, цілі стоси корект,

навіть листів — то все велитенська, а так мало помітна робота. Часом оден томик, старанно написаний та гарно виданий принесе більше слави, ніж такий сизифовий труд. Та о славу такі люди, як Павлик не дбають. Вони залюблені в ідею, її служать, нею живуть, більше про нічо на світі не дбають. А сумніву ніякого нема, що міг покійний Михайло вславити ся і як письменник і як учений. В його оповіданнях видно щирий талант, в його працях про читалні, у виданнях творів і листів Драгоманова видно критичний хист, видно легкість в орудуванню матеріялами. Але, як кажу, паперової слави він не бажав. Його тягнуло до живої роботи. Творив життє, піддержував ідею поступу й волі.

Гнету ненавидів з цілої душі, о скільки того доброго на скрізь чоловіка стати було на яку ненависть.

Не міг любити Росії — тюрми народів.

„Пора нашому земляцтву вирвати ся з російської тюрми: пора скинути з себе гідке рабство російської державної льояльності; пора нагадати собі, що предки його були козаки українські, пора стати політиками — борцями за незалежність України від Росії, тай шукати собі при тім нових союзників, чи протекторів — у великих світових держав, котрі моглиби справити ся з Росією . . . бо вона слаба, страшна лише власним рабам!“

писав 1911 року, як чув, що наближаєть ся кривава розправа з царатом. А як оснувала ся наша загальна народня рада й рішила покликати до життя українське військо — січових стрільців до борби з Росією — вступив як член тої ради і він, чоловіколюб, він апостол мира запалав охотою до бою — до бою з чорною силою темноти й неволі.

Якже чекав ясного ранка побіди! Не дочекав ся. Чоловік, що терпів ціле життє, мусів видити чашу горі до самого останка, мусів дивити ся, як нашу столицю залляли полчища матушки Росії.

Але в побіду не зневірив ся ніколи. І не зневірив ся в чоловіка. Кажуть, що коли царський чиновник, Феофанов, увійшов до редакції „Діла“ і став вигукувати, що воно не

хоче піти на службу царської ідеї, підступив Павлик до нього та спитав з благородною простодушністю: „Вам, добродію, може українських книжок?“

Чи можемо собі уявити цікавішу хвилину?

Павлик вірив, що коли-б такий посіпака прочитав одну українську книжку, коли-б на власні очі переконав ся, що Українці, се окремий народ, з власною мовою, світоглядом, бажаннями, то переставби на нас звірити ся, що ми не хочемо йти на службу цареві.

Павлик заєдно вірив в чоловіка.

І власне тому не міг видержати таких ударів, що почали на нього бити підчас московського наїзду.

Не міг дивити ся, як нашу працю марнували, наші просвітні змагання нівечили, нашу народню совість насилували. Розради шукав у митрополита. Тих двох великих і благородних людей, так далеких собі становищем і програмами зближило ся до себе, як двох другів, бо се були люди, справжні люди! А коли і митрополита не стало, коли Павлика лишили москалі, мов з милосердя над його немочкою і горем — серце його не видержало.

Помер, як Мойсей на порозі до обітованної країни правди й волі, 26-го січня страшного 1914 року.

З неабиякими почестями ховали його.

Поперед походу їхали царські жандармські офіцери в російських санках. По боках жандарми й поліцаї, за трумною відділ донських козаків з нагайками. Що йно за ними йшла безталанна сестра покійного і гурток засумованих земляків.

Гарні, нема що казати, гарні похорони!

Та чи думали собі отті жандарми, поліцаї і Донці, що разом з покійником провадять і його ідею до гробу?

Чи думали, що царською нагайкою можна український народ відділити від його заслуженого, характерного сина, що пам'ять про одиницю чесну, праву, справді достойну можна здоптати копитами кінськими?

Переконаймо їх, що ні!

Б. Л.

Ой, не будіть його . . .

Ой, не будіть його: він хоче довго спати . . .
Втомив ся він на смерть і час йому спочити.
Пів року сон його трівожили гармати —
Аж ось запала ніч; заснуло все й мовчить.

Ще вчора він стояв, як гордий дуб на тучі —
А нині скаменів, без руху, без чуття.
Тихоцько сипле сніг. Падуть листки летучі,
Обтулюють його, мов приспане дитя.

Ой, не будіть його: дивіть, як спить він крішко!
Як сильно він приріс до матери землі!
Чи може цьвяхом хто прибив його так ціпко?
Бо онде видко знак на білому чолі . . .

Не плач, сестрице, цить! Не квиль так зично, мати!
Полоште проч галок, що тягнуть з білих піль.
Ой, не будіть його: він хоче довго спати . . .
Сей сон втишить на все його незгінний біль.

Відень, лютий 1915.

Петро Карманський.

* * *

Поезизя, друже, всюди є,
І в людях і в природі,
І поки чоловік живе,
Єї умерти годі.

Вона у бурі, в реві фаль,
В збіжах-ланах на полю,
Вона і там, де гостра сталь
Блищить в борбі за волю.

Богдан Лепкий.

2*

Українські стрільці під Галичем.

(Лист до Вісника Союзу для визволення України.)

Сотник Дмитро Вітовський.

Було се 28 червня в неділю.

До схід сонця встали ми в похід. Ihr sollt dort die ersten sein, сказав нам капітан з бригади Strümpfel. Хто не скитав ся з нами десять місяців по горах, далеко від всього, що рідне, — той не знає, в яким почуванні ідець ся вперед, що раз дальше, в саме серце рідної країни.

А ми йшли на Галич.

Сходяче сонце витало нас, синів землі тої, окупленої кровю, невідродних внуків Дажбога.

Ясним проміннем стелило шлях наш по тих лугах і нивах, росю вкритих, по тих лісах зелених, а ми йшли на зустріч сонцю золотому.

В Галичі були ми перед полуднем. По важких сотках літ стали тут на руїнах давньої слави горді й незломні ряди наші. Короткий відпочинок під мурами замку.

Тепер Гнила Липа. Та се вже до Галича не належить.
На мості, на Гнилій Липі справили нам Москалі правдиве
пекло, але в два дні була ціла лінія проломана і взята.

Дня 5 липня 1915.

І. Б.

Обід У. С. С. у фортах в Галичи.

Січовим стрільцям.

Буду день і ніч ізранку
Духом видітати —
На могили тих, що впали,
Квіти устеляти.

Буду линути над Вами
Хмарою ясною —
І поїти Ваші рани
Чистою росою.

Буду зорями вінчати
Ваші горді чола —
Аж осяє Ваші лица
Вічна авреола.

А на себе буду плакати
Ревними сльозами,
З жалю, чом я був, Герої,
З Вами, не між Вами!

Василь Пачовський.

Жовнярська думка.

Дослужив ся жовнір слави
В полю, на війнонці,
Тепер лежить у шпиталю
В чужій сторононці.

Летить ворон з чужих сторон
Тай так сумно краче:
Вертай жовнір до родини,
Бо родина плаче.

Летівби я до родини,
Коли крилця мавби,
Відвідавби родиноньку
І назад вертавби.

Розказавби родинонці,
Як я ту вживаю,
Як я тутки що години
Слезами вмиваюсь.

Україно нещасная,
Мій ти рідний краю,
Я за тебе кров проливав,
В чужині вмираю.

Ніхто мене тут не знає,
Ніхто не розрадить,

Хіба мене до родини
Сам Бог запровадить.

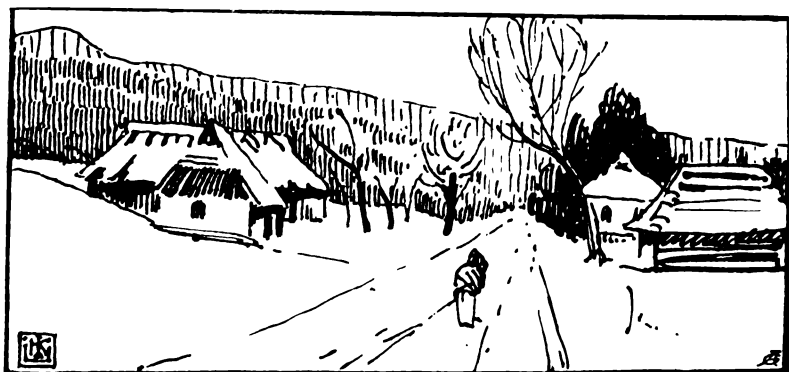
Ах Ти, Боже милостивий,
Прошу Тя, благаю,
Допоможи вернути ся
До рідного краю.

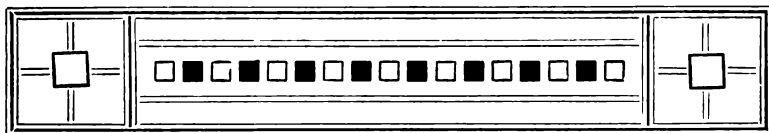
Прошу Тебе, милий Боже
І Пречиста Мати,
Дем родив ся і дем виріс,
Радбим умирати.

Хотївби я перед смертев
Сего заслужити,
Щоб на свою рідну землю
Ногою ступити.

(Автор, селянин з золочівського повіту. Служить в 35 полку піхоти. Вірш написаний в шпиталі в Юденбурзі, 27. IV. 1915. —

Автор тепер знова на фронті).

Остання.

Щоденно ворони летять,
Щоденно ворони кричать:
„Там спалили,
Там убили,
Там піймали,
Там забрали,
Посадили,
Осліпили,
Ізгноїли . . .
Кра—Кра—Кра! Олесь.

Стояла на гробі мужа й дивила ся, як суголовками, поміж морем дозріваючого збіжа йшов її син-одинак, на чолі невеличкого гуртка сільських хлопців.

Провадив їх до сусіднього місточка, де збирали ся січові стрільці-добровільці.

Жваво, хоч мовчаливо, посував ся невеличкий відділ і серед буйного збіжа виглядав, як човен на розбурханім морі.

Чи допливе до берега щасливо, чи потоне?

Питання, підсунене чисто малярським вражінням, ставало справою душі та охоплювало ціле її ество . . .

Чи не потоне . . . ?

Що станеть ся з її сином, що станеть ся з тими парібчаками, котрі так жваво так бадьоро йдуть глянути смерти в очі. Згинуть, чи повернуть у славі? Знає кожного з них по імені, від малої дитини. Прецінь хрестило ся то в їх хаті, на попівстві, верещало дивними голосами, як покійний муж зливав зимною водою мягку головку і втихомирювало ся що йно біля теплої пазухи хрестної мами.

А потім видала їх в церкві, кругловидих, чепурних, з довгим, рівнопристриженим волосем, що звисало над чолом,

як стріха над хатою. А пізнійше стрічала майже що днини, як бігли, або вертали зі школи. Мали торбинки через плечі й ціле село повне було їх кривів і пустоти. Літом свакали в потік, мов жаби в болото, а зимою спускались на санчатах, або повзали ся на великих, з задертими носами чобітках.

А ще пізнійше виділа їх при роботі в полі, з блискучими косами, при боронах і плузі.

А нині вони там, на дорозі до смерти і до слави, а єї син на переді . . .

Кланяють ся їм густі збіжа своїм низьким поклоном і шелешуть, мовби казали: „Кланяємо ся вам і дякуємо іменем нашої спільної матери, рідньої землі.“

І пливають тії шеюти і поклони від ниви до ниви, аж до широкого двірського лану . . .

Бачить їх добре, бо цвинтар лежить на горбку й цілу околицю видно, мов на долоні, а ще з мужевої, високої могили.

Бачить, як відходять все дальше і дальше і як гублять ся на широкім виднокрузі.

А єї син на самім переді . . .

Що? Може мала казати: одного тебе маю, не пуцу? Може мала плакати та нарікати перед ним, що неблагана смерть так недавно забрала єї мужа, а тепер хоче забрати й сина? Може мала гладити його по тій буйній, неслухняній чуприні і хвалити, що добрий, бо матері самітною не кинув? А що було би тоді, коли його товариші з кривавих боїв повернуть, буйні, загартовані, здорові? Коли над ними сиятеме кривава заграва слави, коли пісня, як пташка пічне про них безсмертну думу щебетати? Що було би тоді?

Чи не сказав-би з жалем до неї: „Мамо, ти позбавила мене моєї весни, ти мені велику кривду вчинила?“ Ні, не могла, навіть не пробувала спиняти! Най летить на стрічу незвісного, най дужаєть ся, най борикаєть ся з долею, на те він мущина!

Який-же щасливий верне колись до неї зпосеред того лоскоту й тріску, з тих димів і червоних дун, мов з пекла!

„Здоровимо вас, панї матко, усїм добром та просимо для себе вашої гостини“ . . . і так дальше, мов у якій драмі Старицького.

„Де сила, там і прошення не треба“ — відповіла, відчиняючи двері. „Газдуйте, як почали.“

„А ми вже собі й обід „заказали“, бо зголодніли, мов вовки. Наш трен остав ся позаду а ваше населенне втіває перед нами, як перед заразою. Чи сильно гнівватиметесь?“

„Не злякавби вас мій гнів, панове, — розпоряджайтесь!“ Виняла з шафи жмут ключів і кинула на стіл, а сама подала ся до останньої кімнати, де пересиджував звичайно повійний муж.

Замкнула двері й знеможена звалила ся на постіль.

„Господи! як нагло звіяла ся тая буря! Ще кілька неділь тому було так тихо, погідно. Земля зародила так буйно, як ніколи. Ярина, збіже, овочі. Люде з радістю дожидали жнив. А тепер — ось тобі й жнива! . . . Що тут робити . . . Що робити? . . .“

І всілякі незаспокоєні питання, всілякі тривожні думки та сумніви стали товпити ся довкола неї розгуканою, крикливою юрбою.

Що тепер буде? . . .

Чула, як у ідальні накривали до обіду, як непрошені гості голосно бренькали острогами й вилками, як питали ся старої кухарки, чи нема в пивниці вина і як оден з них побіг туди, щоб вибрати кілька „благороднійших“ фляшок.

Чула, як незабаром почала ся забава, звичайна, широка утіха. Луск корків, дзеньк чарок, непристойні московські дотепи.

Заткала вуха, щоб того всього не чути і юрба питань сумнівів і тривог знову кинула ся на неї, мов розгукана товпа, коли хтось крикне: „горить!“ Аж серед тої сутолоки добачила добре знакове лице — сина. А за ним гурток парібків, а кругом них збіже, мов море, а вони пливуть, як човник, все дальше і дальше . . . вже лиш голови видно, лиш шапки, за хвилину зникнуть, пропадуть раз на все. Диви ся! надиви ся на них — може їх більше не побачиш ніколи!

І вдивила ся в той образ, мов у чудесну з'яву і більше не хотіла нічого бачити, ні чути.

Нараз, якби єї хто по голові знечевя вдарив, хтось застукав у двері.

„Позвольте, пані матко, до нас. Хочемо випити на ваше здоровле.“

Не відповіла нічого. Що було відповідати? Хитала ся: йти, чи ні?

Треба піти. Годі їх сердити. Мститимуть ся на людях і на їх маєтках. В хаті мала всілякі родинні памятки — понищать. Хоч як тяжко — треба вийти до них . . .

Зведа ся з постелі, перейшла гостинну комнату та стала на порозі в їдальні.

Запах вина і страв. Чути російський юхт і московський квас, в кімнаті повно тютюнового диму.

Крізь дим, мов крізь мраку, бачить червоні, розпалені лица, широкі непевні рухи та блискучі гүзики й очи. Котре гүзие, а котре око? . . .

Вино робило своє . . .

„Не гнівайте ся, добродійко, що закрались до вашої пивниці. Але на війні то так, як у того цигана: треба піднести совиру, бо ще хто вкраде. Так і ми. Треба випити вино, бо иньші випють. Що, ні?“

„Як думаєте . . .“ — відповіла спокійно.

„А ви не були-б такі горді — почав другий — та сілиб поміж нами.“

„Спасибі — постою хвилину.“

„Думаєте, що тільки ваші офіцери образовані люде, а ми необтеси. Просимо перекопати ся, що й ми з „солідними жєнщинами“ вміємо як слід поводити ся.“

„Я не цікава.“

„Не цікава . . . ?!“

Хвиля мовчанки. „Ну випиймо на здоровле хозяйки!“

„Випиймо, як звичай велить.“

Дзенькнули чарками, випили і знову тихо.

Глутий настрій.

„Гай, гай! — почав той, що по українськи балакав. — А по за тим гаєм та ще оден гай! . . . Не легка то річ війна! Не одно чоловік зробить таке, чого без війни не зробив-би. Прямо — чорт знає що. От возьмім нас. Напали на чужу хату, пемо чуже вино, їмо чужі кури. Тьфу тобі з такою роботою! Хибаж воно так годить ся?“

„Як думаєте“ — відповіла їмость.

„Я думаю, що не годить ся, але як треба, то треба, — бо треба, тай кінець. Мусите нам, добродійко, вибачити.“

„Мушу. Та ви й без мого вибачіння обійдете ся.“

„Певно, що обійдемо ся, але все воно якось приємнїйше коли ніхто на чоловіка косим оком не дивить ся, мов на якого зьвіра. Розгостїть ся, добродійко, між нами, ми люде з товариською огладою. Самі лїнійні офіцери, не щобудь.“

„Мені байдуже якї. А розгощуватись не буду, бо я не в гостинї. Я в своїй хатї.“

„Се правда. В своїй, та ще в якїй! Хата, мов палата, а сад мов у якого графа. Квіти, алеї, овочі. Предесьть! Я вже й гуляв по ньому. Уже й овочів кушав. Славні у вас грушки. Самі й розпливають ся в ротї. Пальці лижи!“

„Мій муж вохав ся в овочах, я люблю квіти.“

„Сама благороднїйшая пристрасть“ — запримітив комендант.

„Тай посудина у вас дорогоцінна, образи, меблі. Старосвітчина.“

„Мій муж походив із старого повівського роду, я з козацького. Переховало ся дещо по предках.“

„А, се приємно, „очень“ приємно! Здаєть ся тобі, що предки не переставили ся на другий світ, лиш частина їх лишила ся тут і дивить ся на тебе.“

„Так, пане коменданте, чую, що вони тепер дивлять ся на мене.“

„Особливо тії портрети старосвітських госпож в своїх чудацьких костюмах — подобали ся менї.“

„Так, особливо вони, мої попередницї аж до пра-пра-бабки дивлять ся на мене.“

„Нема що казати — гарні малюнки — самі роботи „пер-
війших майстрів“ — як казав покійний Котляревській, тоже
воєнний чоловік.“

Очі всіх повернули ся на стіну, на котрій довгим ря-
дом висіли почорнілі портрети жінок, дуже подібних до себе
і в такім самім одязі. Жупан, мов у Мазениної матери, золо-
том перетикана чілка, на лебединій шиї шнурок великих пе-
ред. В руці молитовник і квітка, яку котра з них любила.
У тої троянда, в другої жовтий чорнобривець.

„Який у них незвичайний погляд. Дивить ся на тебе
така Богородиця, ніби ласкаво. а ніби з погордою, так, що
не знаєш, що їй відповісти.“

„Колиб у життю з такою стрінув ся, то був би в очень
затруднительном палаженні.‘ Йй Богу! . . .“

„Се мої попередниці в роді. Остання з них, то мати!“

„Невжеж! Тому такі подібні до себе, мов дві краплини
води.“

„Чому не вина? — зареготав ся комендант. — Так ви-
пиймож по чарці!“

Випили.

„А ще просимо вас сказати, чому убрані тії добродійки
однаково, прецінь нема нічого в світї більше змінчивого, як
жіноча мода.“

„В нашій родині був такий звичай, що мати передавала
найстаршій донці в день шлюбу отсей родинний одяг. Донька
портретувала ся і пізнійше знов передавала сей стрій своїй
донці. Так дійшло аж до мене.“

„А ви?“

„Я доньки не маю. Лиш сина одинака в січових стріль-
цях. Тому й перли завісила я на шиї Пречистої в Зарваниці,
щоб наші сльози не лили ся намарно.“

„А одяг?“

„Одяг піде зо мною до гробу.“

„То гарно. Йй Богу гарно. То навіть очень поетично.“

„Романтично, — підхопив другий. — Мов у театрі. Я
був на одній драмі . . .“ почав, але йому перебили.

„Так ви кажете — почав знова командант, — що в вас син, січовий стрілець, значить, такий мазепинський сердючок, що рад-би всіх Москалів у ложці води втопити. Ну нічого, се гарно, гарно . . .“

„А вжеж, що гарно, на погане я його не пустилаб. Росия поневолила нас, забрала нам нашу державну самостійність і хоче забрати народню окремішність. Переслідує мову, спинює розвиток культури. Хибаж ми можемо не бороти ся з нею?“

„Поневолює, переслідує, знущаєть ся . . . стара українська пісня. Та позвольте, що ми її не будемо тепер сьпівати. Хиба колись, — як війна скінчить ся і то на иньший „глас.“ А тепер може ви сказалиб нам, які офіцери почували ту передучора й куди вони забрали ся, почувши немилий для них російський дух. Се нам дуже інтересно знати, а від ваших хлопів годі що небудь путнього довідати ся. Втікають, або брешуть — се їх тактика.“

„Здорово брешуть. Вчора, як мені якийсь дядько вказав дорогу, то за малу хвилию був-би попав ся прямо ворогови в руки.“

„Так, так. Одна собака лає, а друга втікає — почав командант на ново. — Се вислід вашої мазепинської роботи.“

„Ех, дурніж-бо ви, дурні.“

„Пане! — відозвала ся їмость. — Перед хвилею хвалили ся ви своєю осьвітою й оглядою. Чи так говорить осьвічена людина?“

„Не будемо спорити. Простіть! Але до річи . . .“

Скажіть нам щось цікавого. Дуже вам будемо вдячні. Готові навіть випити ще одну чарку за здоровле гарної хризантеми в отсім старосвіцькім букеті“ — закінчив, вказучи театральним рухом на їмость і на портрети.

Відповіла згірдливым поглядом.

„За кого ви мене маєте, пане? Я малаб говорити вам про рух иншого війська — я? Як сьмієте ставити до мене такі бажання, ви, що хвалите ся своєю оглядою. Чи не знаєте,

Счинив ся заколот і гамір. Люде, крісла, портрети, слова змішали ся в одно і пустили ся ходором довкола хати. „Відклич! Відклич — відбреши!“ . . .

„Подлі — подлі — подлі.“

* * *

Коли військо відійшло із села і люде несьміло стали вилазити з лісів і дебрів, дяк підійшов під приходство.

Був вечір, червона, соняшна заграва горіла на відчинених, блискучих вікнах дому. По кам'яних засьмічених і заболочених ногами, наїздника сходах увійшов на ганок і; непевно відчинив влямку.

В їдальні всьо було порозкидуване, поломане, побите. Під стіною лежала їмость . . . Нежива . . . Біля ньої хрустальна старосьвітська чарка, з котрої вомандант запивав ся вином. Чарка була розбита й оббрзкана кровю. Відбула дорогу з його рук до єї голови.

В хаті робило ся сіро. Сіра, сільська година. Старі жіночі портрети, в жупанах, як у Мазепиної матери, з золотом перетиканими чілками і зі шнурками перел на лебединих шиях — вєривали ся сутінками ночи, мовби вбирали жалобу. Тільки їх очі сьвітили ся якось зловищо — ще з більшою гордістю і погордою. Мов оживали . . .

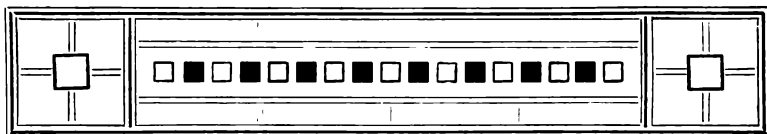

На чужині.

Ой чого ти, тополеньо,
Не цвітеш,
Чом пожовклу головоньку
Хилиш-гнеш?
Чом з вітрами — парубками
Не шумиш?
А змучена-засмучена,
Мов з нелюбом заручена,
Все мовчиш?

Тільки часом до хмароньки
Скажеш ти:
„Ой хмаронько, ой чаронько,
Не лети.
Зірви з мене це листячко,
Це листячко, намистячко
Без краси,
У рідную родиноньку,
На милую Вкраїноньку,
Віднеси!“

Олесь.

Сльози.

В краю був ворог. Ми сиділи за границею і журили ся. З голови не сходила думка: „що буде?“ Комусь пригадали ся Шевченкові вірші — тії на прогнання. Які вони нам близькі тепер, мов зпід серця добуті. Нагадували їх наізуст.

Заросли шляхи тернами
На тую Вкраїну:
Мабуть я єї на-віки,
На віки покинув . . .

Проговорив найстарший поміж нами, радник Н. Та ще не доповів останнього слова, як уста якось дивно вивернулись, сива борода почала тремтіти і довго здержувані сльози посипали ся на мармурову плиту стола.

Настала прикра мовчанка. Якже розраджувати йому? Аж запанував над собою, втер очи і відізвав ся: Простіть, що помішав розмову, до смутку довинув вам сліз. Ви молоді — з вами всіяємо може бути. Але мої дні почислені. Я вже одною ногою там . . . Тяжко подумати, що можу сконати на чужині і не побачити рідної країни. . . . Тяжко подумати.“

Я бачив того чоловіка на похоронах найстаршого сина, бачив як жінку відпровожував до гробу. Я не бачив, щоби він плакав. Аж тепер. Мов у тім однім великім горю крили ся всі бої і всі жалі цілого довгого, працьовитого життя.

Тяжко подумати . . .

* * *

Б. Л.

На цвинтар сумно не ідїть,
В жалобі не ридайте . . .
Погляньте в гору на блакить
І в нїй весну пізнайте.

Весна летить,
Весна шумить . . .
Розвійте чорні думи,
Ловіть весняні шуми.

Народ не вмер, народ живе,
Хвилює на руїні,
І мова плеще і пливе
Річками по Україні.

Вона жива,
Вона сьпіва, —
Чогож ви всі в задумі?
Кохайтесь в ріднім шумі.

Кохайтесь в шумі чарівнім,
Душею розцвітуйте,
Несіть квітки й любистви в дім
І лави застеляйте.

Розвійте сум
І пийте шум
І ждїть ясної долї,
Що рве колосся в полі.

Олесь.

З М І С Т.

	Сторона
Олександр Колесса: Засьпів	5
Одесь: Як прекрасна царівна	6
Б. Л.: Михайло Павлик	7
Петро Карманський: Ой не будіть його	11
Богдан Лепкий: Поезиз, друже, всюдн е	11
І. Б.: Українські стрільці під Галичем	12
Василь Пачовський: Січовим стрільцям	16
Незвісний: Жовнярська думка	17
Богдан Лепкий: Остання	19
Одесь: На чужині	29
Богдан Лепкий: Сльози	30
Одесь: На цвинтар сумно не ідїть	31

Vom Preßbureau
des k. u. k. Kriegsministeriums genehmigt.